

ŞİİRLE KAZANÇ YOLUNA ZUHEYR B. EBÎ SULMÂ İLE EL- MUTENEBBÎ'NİN YAKLAŞIMI

Sevim ÖZDEMİR*

ÖZET

Arap Edebiyat Tarihinde, bazı şairler, yapmış olduğu methiyelerle kazanç elde etme yoluna gitmişlerdir. Bu durum, her dönemde eleştirilse de içinde bulunduğu şartların, şairleri bu yola ittiği şeklinde de yorumlanmıştır. Biz bu makalemizde, şiirle kazanç elde etme yolunda Mu'allaka şairlerinden Zuheyr b. Ebî Sulmâ ile Abbasî döneminin meşhur şairlerinden el-Mutenebbî'nin durumlarını incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Şiirle kazanç elde etme, Zuheyr b. Ebî Sulmâ, el-Mutenebbî.

EARNING MONEY THROUGH PRAISING POEMS: ZUHEYR B. EBÎ SULMÂ, EL-MUTENEBBÎ.

ABSTRACT

In Arabic literature, some poets gain income through praising in poems. Although this has been criticised, it was due to circumstances in their times. In this paper, I will analyse Zuheyr b. Ebî Sulmâ and Abbasite famous poet el-Mutenebbî who earn money through this kind of praising in their poems.

Key Words: Earning Money Through Poems, Zuheyr b. Ebî Sulmâ, el-Mutenebbî.

Giriş:

Şairin ve şiirin, Arap toplumunda özel bir yeri vardır. Şairler, söylemiş oldukları şiirlerle bir kabileyi ya da kişiyi yüceltebilir ya da rencide edebilir. Bu nedenle şairlerden hem korkulur hem de onlara önem verilir.

---

* Dr., SDÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagat Anabilim Dalı.

Ancak airlerden bir kısmı, söylemi oldukları methiyelerle, kabilesinin övgüsünün dışında kazanç elde etmeye başlamışlardır. Câhiliyeden bu yana gelen şiirler kazanç elde etme, diğer dönemlerde ya ayan şiirler arasında da kabul görmüş ve bu yolla pek çok şiir geçimini sağlamaya çalışmıştır.

Arap edebiyatının en önemli ve aynı zamanda Mu'allakâ¹ sahibi şiirlerinden olan Zuheyr b. Ebî Sulmâ (ö. m. 609) ile Abbâsî döneminin adından çok söz ettiren şiirlerinden el-Mutenebbî (ö.h. 354) de şiirle kazanç elde eden şiirler arasında geçmektedir. Bu şiirlerin diğer ortak noktaları ise hikmet ile hamaseti, şiirlerinde mezc etmeleridir.² Ayrıldıkları nokta ise Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın her ne kadar şiirleriyle kazanç elde etse de övgülerinde samimi olduğu, el-Mutenebbî'nin ise bu şiiri bizzat görev haline getirdiği ve istediğini elde edemediği zaman övgüler yazdırdığı ki iyi hicvetmesidir. Biz bu çalışmamızda iki şiirin, şiirle kazanç yolunu ele tirdiği bir yaklaşımla ele almaya çalışacağız.

Araplar, yaratıcıları ve kabiliyetleri itibarıyla şiir söylemeye yatkın bir millettir. Buldukları ortam yani uçsuz bucaksız çöl ve bu çölde ulaşımlarını sağladıkları deve, masmavi açık bir gökyüzü, bu duruma iyi bir zemin hazırlamaktadır.³ Arapları edebiyat alanında zirveye taşıyan bu şiirlerin, ellerinde yeterli imkân olmaması sebebiyle⁴ tamamının yazıya aktarılmayıp uzun bir süre hafızalarında yazması ve ağızdan ağıza nakledilerek gelmesi, Araplarda, şiire verilen önemi göstermektedir. Çünkü şiir, onların yaşamı oldukları hayata ve topluluğun ortak duygularına sıkı sıkıya bağlıdır.⁵

Arapların, slâmiyetten önceki hayatlarından kalan en büyük sanat eserleri⁶ olarak kabul edilen şiirler, aynı zamanda Arapların dîvânıdır. Çünkü onlara ait pek çok bilgi örneklerin savaşları, başarılarından geçen önemli olaylar,

¹ Mu'allakât, Câhiliye dönemine ait yedi Arap kasidesinin yer aldığı mecmuaya verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tülücü, Süleyman, "Mu'allakât, şiir ve Baskıları, Tercümeleleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.6 (1986), s. 253.

² el-Âlûsî, Mahmûd Mukrî, *Bulûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-'Arab* (n r. Muhammed Behcet el-Eserî), Beyrut, ts., III, 98; Ahmed el-Hâimî, *Cevâhiru'l-Edeb* (n r. Komisyon), Beyrut, ts., I, 46-47; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, 12. baskı, Beyrut 1987, s. 157-160; Ahmed el- skenderî-'Alî el-Cârim, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî*, Beyrut 1994, s. 80; Ahmed el- skenderî-Mustafa 'Inânî, *el-Vâsît fî'l-Edebi'l-'Arabî ve Târîhihi*, 4. baskı, Mısır 1924, s. 70-72; ez-Zeyyât, Ahmed Hasan, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Beyrut 1993, s. 42; Mârûn 'Abbûd, *Edebu'l-'Arab*, Beyrut 1960, s. 69; el-Eter, Muhammed Sabrî, *el-'Asru'l-Câhilî*, Halep 1994, s. 137; Abdulkadiro lu, Abdulkarim-Abdulkadiro lu, Nuran, *Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri*, Ankara 1990, s. 89-90.

³ Ca'fer el-Huseynî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî, el-Edebu'l-Câhilî*, ran 1414, s. 107; Furat, Ahmet Subhi, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1996, s. 64.

⁴ evkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî I, el-'Asru'l-Câhilî*, 4. baskı, Kahire, ts., s. 140.

⁵ Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 9.

⁶ Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, s. 1.

ahlâkları, âdâbları, dinleri, ziyafet, düğün, matem gibi âdet ve gelenekleri hatta coğrafyaları bile şiirler sayesinde korunmuş, diğer nesillere aktarılmıştır.⁷

Şiirin, Arap toplumunda önemli bir yere sahip olması, doğal olarak şairin konumunu da yüceltmektedir. Bir kabilede şairin yetişmesi, onlar için övünç kaynağıdır. Böyle durumlarda ziyafet ve eğlenceler düzenlenir, kutlamalar yapılır. Çünkü onlara göre şair, şeref ve haysiyetlerinin korunması ve adlarının yüceltilmesi demektir.⁸ Aynı zamanda *Kabilesinin Dili* olarak adlandırılan şairler, kabilesinin isteklerini karşı tarafa bildiren bir elçi konumundadır.⁹ Bu bağlamda Arapların üç şeyden dolayı çok sevindikleri bunlardan ilkinin bir erkek çocuğunun doğması, ikincisinin atın yavrulaması, üçüncüsünün ise içlerinden bir şairin çıkmasının olduğu rivayet edilir.¹⁰

Arap kabilelerinde şiir ve şaire karşı duyulan saygının yanında korku da vardır. Çünkü şair söylediği bir şiirle kabileleri göklere çıkardığı gibi, hicvederek yerin dibine de batırabilir.¹¹

Şairi, şiir söylemeye iten farklı duygular vardır. el-Asma'î (ö.216/831), şairlerin bu durumundan bahsederken şöyle der: *Şairlerden şu beş kişi sana yeter: Coştduğunda Zuheyr, korktuğunda en-Nâbiğa, öfkeliğinde el-A'sâ, hurslandığında 'Antere, bineğe bindiğinde İmru'u'l-Kays.*¹²

Başlangıçta Arap ahlâkında var olan iyilik ve güzellikleri söylemeye ihtiyaç duyması gibi yüksek bir gaye ile söylenen şiir, zamanla kazanç, geçim gibi amaçlar için de söylenmeye başlamıştır.¹³ Bu durum yani şiirin bir kazanç vasıtası yapılması daha câhiliye döneminin sonlarında başlamış ve şiirin gelişmesi ve yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.¹⁴ Şairler, bu yolda medih sanatını kullanmışlar ve memduhlarını yiğitlik, cömertlik, erdemlilik ve cesur

⁷ el-Cumahî, İbn Sellâm, *Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ'* (nşr. Mahmûd Muhammed Şâkir), Mısır ts., I, 24; es-Suyûtî, Celâluddîn, *el-Muzhir fi 'Ulûmi'l-Luğa ve Envâ'ihâ* (nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm ve dğr), y.y. ts., II, 470; İbn Reşîk, *el-'Umde fi Mahâsini's-Şi'r ve Âdâbihi*, (nşr. Muhammed Karkazan), 2. baskı, Dimaşk 1994, I, 69; Nâsiruddîn el-Esed, *Masâdru's-Şi'ri'l-Câhilî ve Kıymetuha't-Târihiyye*, 2. baskı, Kahire 1962, s. 206; Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, s. 11; Furat, Ahmet Subhî, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, s. 64-65.

⁸ Corcî Zeydân, *Târîhu Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye* (nşr. Şevkî Dayf), y.y., ts., I, 83; Kehhâle, 'Omer Rızâ, *el-Edebu'l-'Arabî fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm*, Dimaşk 1972, s. 63; Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, s. 11; es-Suyûtî, *el-Muzhir*, II, 473.

⁹ Corcî Zeydân, *Târîhu Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye*, I, 84.

¹⁰ es-Suyûtî, *el-Muzhir*, II, 473.

¹¹ Çağatay, Neş'et, *İslâmdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara 1957, s. 136.

¹² el-Kureşî, Ebû Zeyd, *Cemheretu Eş'âri'l-'Arab* (nşr. Muhammed 'Alî el-Hâşimî), 3. baskı, Dimaşk 1999, I, 190; el-Bağdâdî, 'Abdulkâdir b. 'Omer, *Hizânetu'l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni'l-'Arab* (nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn), 4. baskı, Kahire 1997, I, 175.

¹³ İbn Reşîk, *el-'Umde*, I, 179-180; Brockelmann, *İslam Ulusları ve Devletleri*, s. 9.

¹⁴ Ahmet Savran-Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Cahiliye Dönemi*, Erzurum 1996, s. 56.

olma gibi vasıflarla övmüşlerdir.¹⁵ Zira câhiliye geleneğine göre, ileri gelen bir kişi, şiirlerde bu sıfatlarla övülmezse kâmil sayılmazdı.¹⁶ Bu durum medihin, şiirdeki yerini göstermesi açısından önemlidir.

Bazıları medihi, birilerine dalkavukluk ederek kazanç ve mal elde etmek için yazılmış, gerçekten uzak, mübalağalı şiirler olarak görse de, medihle yazılmış şiirlere her zaman bu şekilde bakmak pek doğru olmasa gerek. Çünkü şiirlerinde medihi kullanan şairler, özellikle Câhiliye dönemindeki kabile liderlerinin savaşlardaki kahramanlıklarını, barışta oynadıkları rolü ve akan kanı durdurduklarını anlatmakta ve bu vesile ile Arapların tarihleri hakkında bilgileri de tescil etmektedirler.¹⁷ Zaten Câhiliye döneminde yapılan medihlerin ancak saygın ve şerefli bir maksatla yapıldığı da rivayet edilmektedir.¹⁸

Câhiliye döneminde bu işi bir kazanç kapısı yapanların ilk defa kim olduğu hususunda kaynaklar ihtilâf etmiştir. İbn Reşîk, bu durumun en-Nâbiğa ez-Zubyânî (ö.m. 607) ile başladığını söylerken¹⁹ İbn Sellâm el-Cumahî²⁰ ve Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, bu durumu ilk defa başlatan kişinin el-A'şâ (ö.m. 629) olduğunu rivayet eder.²¹ el-Bağdâdî de bu görüşe katılmaktadır.²² Ancak Hannâ el-Fâhûrî, el-A'şâ'nın, medihte en-Nâbiğa'nın üslûbunu takip etmeye çalıştığını söylemekle beraber aynı zamanda onun *şiirle ilk isteyen kişi* olduğunu söyler.²³ Başka bir kaynaktan ise el-A'şâ'nın, övgüde en-Nâbiğa'nın metodunu takip ettiği ancak dalkavukluk yaparak şiirle kazanç elde etmeye çalıştığı ve her veren kişiyi övüp her ikram eden kişiye teşekkür ettiği dile getirilmektedir.²⁴ en-Nâbiğa'nın ise sadece kral ve önemli şahsiyetleri övdüğü söylenir.²⁵

Şiirle kazanç yolunu açanın kim olduğu hakkında ihtilaf olsa da bu durumun câhiliye döneminde başladığı kesindir. Çünkü her iki şair de Câhiliye döneminde yaşamıştır ve vefat tarihlerine bakıldığında aralarında fazla bir zaman farkının olmadığı görülür. Ancak yukarıdaki ifadelerden, en-Nâbiğa'nın övgülerinde samimi olduğu, el-A'şâ'nın ise bu duyguları taşımadığı anlaşılmaktadır.

¹⁵ Hafâcî, Muhammed 'Abdulmun'im, *eş-Şi'ru'l-Câhilî*, Beyrut 1986, s. 240-241.

¹⁶ Furat, Ahmet Subhi, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, s. 151.

¹⁷ 'Affîf 'Abdurrahmân, *eş-Şi'r ve Eyyâmu'l-'Arab fi'l-'Asrı'l-Câhilî*, Beyrut 1984, s. 309.

¹⁸ Hafâcî, 'Abdulmun'im, *el-Hayâtu'l-Edebiyye fi'l-'Asrı'l-Câhilî*, Beyrut 1992, s. 219.

¹⁹ İbn Reşîk, *el-'Umde*, I, 110.

²⁰ el-Cumahî, İbn Sellâm, *Tabakâtu Fuhûli's-Su'arâ'*, I, 65.

²¹ el-İsfahânî, Ebu'l-Ferec, *el-Ağânî*, 2. baskı Beyrut 1995, IX, 129.

²² el-Bağdâdî, *Hızânetu'l-Edeb*, I, 176.

²³ Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi' fi Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî el-Edebu'l-Kadîm*, Beyrut 1986, s. 247-248.

²⁴ Ca'fer el-Huseynî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 127; 'Alî el-Cundî, *Fî Târîhi'l-Edebi'l-Câhilî*, Kahire 1998, s. 392.

²⁵ 'Alî el-Cundî, *Fî Târîhi'l-Edebi'l-Câhilî*, s. 387.

Şimdi en-Nâbiğa'nın, memdûhu için yazmış olduğu bir beyitten örnek verelim:

وَأَنْتَ رَبِّيعُ يَنْعَشُ النَّاسَ سَيْبُهُ   وَسَيْفٌ أَعِيرْتُهُ الْمَنِيَةَ فَاطِعُ
أَبَى اللَّهِ إِلَّا عَدْلُهُ وَوَفَاءَهُ   فَلَا النَّكْرُ مَعْرُوفٌ وَلَا الْعَرَفُ ضَائِعُ

“Sen, yağmuru, insanları canlandıran bir bahar ve ecelle dalga geçen keskin bir kılıçsın,

Allah, ona adalet ve vefadan başka bir şey vermedi, ne nankörlük bilinir ne de iyilik zayi olur.”²⁶

Yine en-Nâbiğa, medih içeren bir beytinde de şöyle der:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَعْطَاكَ سُورَةً   تَرَى كُلَّ مَلِكٍ دُونَهَا يَنْدَدُ
بِأَنَّكَ شَمْسٌ وَالْمَلُوكُ كَوَاكِبُ   إِذَا طَلَعَتْ لَمْ يُبْدُ مِنْهُمْ كَوْكَبُ

“Görmedin mi? Allah sana öyle bir yüce merteye vermiştir ki, bütün kralların onun önünde titrediğini görürsün.

Muhakkak ki sen güneşsin, krallar ise yıldızdır, güneş doğduğu zaman yıldızlar görünmez, kaybolur.”²⁷

en-Nâbiğa ve el-A‘şâ'nın dışında Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın da, Câhiliye döneminde şiirle kazanç sağlayan kişilerden olduğu rivayet edilmektedir. Ancak en-Nâbiğa ve el-A‘şâ'nın medihte çok fazla mübalağa yaptığı, örneğin memdûhunu, bir aslana benzettiği zaman söylemiş olduğu övgülerden, dinleyen kişinin gerçek bir aslandan söz edildiğini anlayabileceği, Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın ise, sadece kişide var olan özellikleri övdüğü vurgulanmaktadır.²⁸

Câhiliye döneminde başlayan şiirle kazanç elde etme, ileriki dönemlerde hoş karşılanmamış ve eleştirilere maruz kalmıştır. Örneğin İbn Reşîk, en-Nâbiğa'nın, Nu'mân'ın emrine girip onu methederek kendi değerini düşürdüğünü ve pek çok mal kazandığını ifade ederken²⁹, el-Câhiz, Ebû ‘Amr b. el-‘Alâ'dan, Arapların, kahramanlıklarını, şanlarını anlatıp, düşmanlarını korkuttukları şiirleri nedeniyle şairlerin, hatipten önce tutulduğunu ancak zamanla şairlerin, şiiri bir kazanç vasıtası yapması sonucu hatiplerin şairlerden üstün tutulmaya başladığını rivayet eder.³⁰ İbn Reşîk de el-Câhiz ile aynı görüşü paylaşarak, şiirle kazancın, hatipleri, şairlerin önüne geçirdiğini söyler.³¹

²⁶ Ca'fer el-Huseynî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 127.

²⁷ Ca'fer el-Huseynî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 127.

²⁸ ‘Alî el-Cundî, *Fî Târîhi'l-Edebi'l-Câhilî*, s. 385, 393-394.

²⁹ İbn Reşîk, *el-'Umde*, I, 110.

³⁰ el-Câhiz, Ebû ‘Osmân ‘Amr b. Bahr, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, 2. baskı, Mısır 1960, I, 241.

³¹ İbn Reşîk, *el-'Umde*, I, 182.

Câhiliye döneminde başlayan bu durum, Abbâsîler döneminde daha da ileri boyutlara ulaşmıştır.³²

Şiirle kazanç,³³ çağdaş edebiyatçılar tarafından da hoş karşılanmamıştır. Örneğin Tâhâ Huseyn, bu durumu eleştirirken, şair ile memduhu arasındaki ilişkiyi, satıcı ile müşteri arasındaki ilişkiye benzetir.³⁴

Bu durum her ne kadar hoş karşılanmasa da çölün acımasız hayat şartlarında, şairlerin bu durumu bir kazanç vasıtası hâline getirmeye mecbur kaldıkları aksi takdirde ölüme kadar varabilecek olan açlıkla karşı karşıya gelebilecekleri de vurgulanmaktadır.³⁵ Yine şiirle kazancın ana konusu olan medihin, her zaman dalkavukluk ya da başkalarına boyun eğmek anlamlarına gelemeyeceği, örneğin Mu'allaka şairlerinden olan Tarafe b. el-'Abd (543/569)'ın yapmış olduğu medihlerde, dalkavukluk ve itaatkârlık değil aksine yüreklilik ve asil duygular içersinde olduğu rivayet edilir.³⁶

Diğer taraftan edebî ve ilmî eserlerin, yazarına, geçimi için yeterli gelir kaynağı sağlayan döneme gelinceye kadar, bilgin ve sanatkârların, hükümdarın ve seçkin sınıfın desteğine muhtaç olduğu da bilinmektedir. Max Weber'in belirttiğine göre, Orta Çağ'da, Doğu ve Batı'da, monarşilerde devlet, patrimonial yapıda olup bütün mülk ve güç, hükümdar ailesine ait sayılır, ancak onların inayetine erişenler, toplumun şerefli ve zengin tabakasını oluştururdu. Bu durum ilim ve sanat da kendini gösterirdi.³⁷

Şimdi şiirle kazanç konusunda asıl konumuz olan Zuheyr b. Ebî Sulmâ ile el-Mutenebbî'nin durumlarını incelemeye çalışalım:

Daha önce de belirttiğimiz gibi Zuheyr b. Ebî Sulmâ, Mu'allaka şairlerindedir ve Mu'allakalar, Câhiliye döneminin en güzîde sanat eserleri olarak kabul edilir. Şair bir aileden gelen Zuheyr,³⁸ bu alanda kendisini yetiştirmiş, Herim b. Sinân ve el-Hâris b. 'Avf ile bağlantı kurarak onlara övgü dolu şiirler yazmıştır. Ancak Herim b. Sinân'a yazdığı övgüler daha fazladır.³⁹

³² Ahmet Savran-Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi*, s. 57.

³³ Bu durum başlangıçtan beri her ne kadar hoş karşılanmasa da asırlar boyu devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Örneğin yirminci yüzyılın Ferezdak'ı olarak nitelendirilen Muhammed Mehdî el-Cevâhirî, 1995 yılında Ürdün Kralı Huseyn'in doğum gününde, huzurunda okuduğu "*Yâ Seyyidi-Ey Efendim*" isimli kasidesiyle krala övgüler yağdırmıştır. Bkz. <http://www.alnoor.se/article.asp?id=41205>

³⁴ Tâhâ Huseyn, *Min Hadîsi's-Şi'r ve'n-Nesr*, 11. baskı, Kahire 1975, s. 113.

³⁵ Mustafa Sâdık er-Râfi'î, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab*, 4.baskı, Beyrut 1974, I, 31.

³⁶ Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi'*, s. 238.

³⁷ İnalçık, Halil, *Şair ve Patron*, Ankara 2003, s. 9-10.

³⁸ el-Bağdâdî, *Hızânetu'l-Edeb*, II, 332; İbn Reşîk, *el-'Umde*, I, 192-193; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Mücez*, fi'l-Edebî'l-'Arabî ve Târîhihi, 2. baskı, Beyrut 1991, I, 250; el-Bustânî, Fuâd Efrâm, *el-Mecânî'l-Hadîse*, 'an Mecânî'l-'Eb Şeyho, Beyrut 1946. s. 81.

³⁹ Hannâ el-Fâhûrî, *el-Mücez*, I, 250; el-Bustânî, *el-Mecânî'l-Hadîse*, s. 81.

Şair, özel hayatında ciddi, dürüst, ağır başlı, vakur, barışçı bir kişilik olarak bilinir ve bu durumu şiirlerine de yansıtır.⁴⁰ Bu nedenle kendisi etikçi olarak tasvir edilir.⁴¹

Aynı zamanda Zuheyr'e, şiirlerindeki hassasiyeti sebebiyle *Şiirin Kölesi*, şiirlerine de *Havliyyât (Yıllık)* ismi verilir. Çünkü şairin, kasidesini dört ayda nazm edip, dört ayda düzenlediği ve dört ayda da istişâre ederek ancak bir yılda insanlara sunduğu rivayet edilir.⁴²

Zuheyr b. Ebî Sulmâ, şiirlerinde daha ziyade övgü ve hikmetli sözlere yer verir. Kullandığı kelimeler açık ve nettir. Kompleks ve girift ifadeler kullanmaktan kaçınır. Kişiyi methederken, Arapların çok sevdiği, cesaret, yiğitlik, cömertlik ve asalet gibi kavramları kullanır. Şiirlerinde kullanmış olduğu bazı sözler Araplar arasında darb-ı mesel olarak kullanılmaktadır.⁴³ Örneğin Mu'allakasında geçen şu beyit, Araplarda darb-ı mesel olarak geçer:

وَمَنْ هَابَ اسْبَابَ الْمَنَايَا يَنْلُهُ وَإِنْ يَرْقَ اسْبَابَ السَّمَاءِ بِسَلْمٍ

"Kim ölümün sebeplerinden korkarsa, merdivenle göğün kapılarına yükselse bile, ölümün sebepleri ona ulaşır."⁴⁴

Zuheyr'in, şiirlerinde işlemiş olduğu medih konusuna gelince, daha önce de belirttiğimiz gibi şair daha çok Herim b. Sinân'a övgüler yazmış ve karşılığında o kadar çok hediye ve mal elde etmiştir ki artık bu durumdan utanır hâle gelmiştir. Hatta bu konuda anlatılan şu anekdotu verelim: Rivayet edildiğine göre şair, Herim b. Sinân'ın kendisine verdiği hediyelerden utandığı için onunla karşılaşmaktan çekinir hâle gelmiş ve eğer herhangi bir yerde karşılaşırsa da *"Herim dışında hepinize hayırlı عَمُوا صَبَاحًا غَيْرَ هَرَمٍ، وَخَيْرِكُمْ إِسْتَنْبِيْتُ"*

⁴⁰ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, 12. baskı, Beyrut 1987, s. 158; el-Bustânî, *el-Mecânî'l-Hadîse*, s. 81.

⁴¹ Ronart, Stephan and Nandy, *Concise Encyclopaedia of Arabic Civilization*, Amsterdam 1959, s. 583.

⁴² el-Câhiz, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, II, 13; İbn Cinnî, Ebu'l-Feth 'Osmân, *el-Hasâis* (nşr. Muhammed 'Alî en-Neccâr), 3. baskı, b.y. 1986, I, 325-326; Ahmed el-İskenderî-Mustafa 'Inânî, *el-Vâsît fi'l-Edebi'l-'Arabî ve Târîhihi*, 4. baskı, Mısır 1924, s. 70; Nicholson, Reynold A., *A Literary History of the Arabs*, London 1979, s. 119; 'Omer Ferrûh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Beyrut 1965, I, 195-196; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâğa* (nşr. Yûsuf es-Sumeylî), Beyrut 2002, I, 46; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 156; el-Eşter, Muhammed Sabrî, *el-'Asru'l-Câhilî*, Halep 1994, s. 135.

⁴³ el-Âlûsî, Mahmûd Şukrî, *Bulûğu'l-Ereb*, III, 98; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Edeb*, I, 46-47; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 157-160; Ahmed el-İskenderî-Mustafa 'Inânî, *el-Vâsît*, s. 70-72; ez-Zeyyât, Ahmed Hasan, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 42; Mârûn 'Abbûd, *Edebu'l-'Arab*, s. 69; el-Eşter, Muhammed Sabrî, *el-'Asru'l-Câhilî*, s. 137.

⁴⁴ Beyitin çevirisi için Bkz. *Yedi Askı, Arap Edebiyatının Harikaları* (çev. Nurettin Ceviz, Kenan Demirayak, Nevzat H. Yanık, Ankara 2004, s. 62.

sabahlar, (fakat) en hayırlınız da istisnâ tuttuğum kişi (yani Herim b. Sinân) dir” şeklinde selâm vermeye başlamıştır.⁴⁵ Aslında Zuheyr burada Herim’i ayrı tutarken, sonuçta yine onu Belâgat sanatlarından “*Zemme Benzeyen Medih*”⁴⁶ sanatıyla övmüştür.

Her ne kadar sonuçta yine Herim b. Sinân’ı övmüş olsa da burada Zuheyr b. Ebî Sulmâ’nın etikçi özelliğini öne çıkardığını görmekteyiz. Çünkü şiirle kazanç sağlayan diğer şairlerin, övdüğü ve kazanç sağladığı kişilerden kaçtığı bilgisine pek rastlanmamaktadır. Zaten Zuheyr’in bu işi bir kazanç vasıtası yaptığı da pek söylenemez. Çünkü şair hakkında tanımlama yapılırken, onun, hiç kimseyi, kendisinde olmayan vasıfla övmediği⁴⁷ ve daima doğruyu söylediği rivayet edilmektedir.⁴⁸ Zuheyr’in, ancak kişide var olan özelliklerle övmesi, onun övgüdeki samimiyetini gösterir. Dolayısıyla şair, övgülerinde samimidir ve karşılık beklememektedir diyebiliriz.

Zuheyr b. Ebî Sulmâ hakkında anlatılan bir başka anekdot da şu şekildedir: Hz. Ömer, bir gün Herim b. Sinân’ın çocuklarından, Zuheyr’in, babaları için söylemiş olduğu şiirlerden birisini okumasını ister ve şiiri dinledikten sonra şair hakkında takdirlerini ifade eder. Herim’in oğlu, bu şiirlerin karşılıksız kalmadığını, karşılığında şaire ihsanda bulunup hediyeler verdiklerini ifade edince, Hz. Ömer, *Sizin ona verdikleriniz kaybolup gitti ama onun size verdikleri kaldı* diyerek karşılık verir.⁴⁹ Gerçekten de Hz. Ömer’in söylediği gibi, Herim b. Sinân, asil ve cömert tavrıyla hâlâ şiirlerde yaşamaktadır.⁵⁰

Şimdi Zuheyr’in, Herim b. Sinân hakkında söylemiş olduğu şu methiyeyi verelim:

هو الجوادُ الذي يُعطيكَ نائلَهُ   عفواً ويُظلمُ أحياناً فيظلمُ

“O, haksız yere zulmedilmiş olduğu halde affederek, elindeki veren bir cömerttir.”⁵¹

⁴⁵ el-Bağdâdî, *Hızânetu’l-Edeb*, II, 334-335; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-Edeb*, I, 46; Ahmed el-İskenderî-Mustafa ‘Inânî, *el-Vasît*, s. 70; el-Ğalâyîni, Mustafa, *Ricâlu’l-Mu’allakâti’l-‘Aşr*, Beyrut 1331, s. 129; el-Eşter, Muhammed Sabrî, *el-‘Asru’l-Câhili*, s. 134.

⁴⁶ Bu sanat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-Belâğa*, s. 313-314.

⁴⁷ İbn Kuteybe, *eş-Şi’r ve’s-Şu’arâ*, 4. baskı, Beyrut 1991, s. 73; el-İsfahânî, *el-Eğânî*, X, 337; et-Tebrîzî, el-Hatîb, *Şerhu’l-Mu’allakâti’l-‘Aşri’l-Muzehhebât* (nşr. ‘Omer Fârûk et-Tabbâ’), Beyrut ts., s. 113-114; Blunt, Anne, *The Seven Golden Odes of Pagan Arabia*, London 1903, s. 17; el-Ğalâyîni, Mustafa, *Ricâlu’l-Mu’allakâti’l-‘Aşr*, s. 127.

⁴⁸ et-Tebrîzî, el-Hatîb, *Şerhu’l-Mu’allakâti’l-‘Aşri’l-Muzehhebât*, s. 114.

⁴⁹ İbn Kuteybe, *eş-Şi’r ve’s-Şu’arâ*, s. 77-78.

⁵⁰ Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, s. 2.

⁵¹ İbn Kuteybe, *eş-Şi’r ve’s-Şu’arâ*, s. 78.

Yine şair hakkında, veciz bir üslûba ve gereksiz unsurlardan ayıklanmış sağlam bir şiir diline sahip olduğu ve asla mübalağaya kaçmadığı söylenmektedir. Dolayısıyla methettiği kişileri, geçici vasıflarıyla değil şahsî özellikleri ile övmekte ve onların sahip olmadığı meziyetlerden bahsetmemektedir. Şiirlerinde ağır başlı, ölçülü ve ahlâklı olmayı öğütlemesi ve gerçek hayatında da bu şekilde yaşıyor olması, onun şiirlerinin darb-ı mesel olarak kullanılmasına yol açmıştır.⁵² Çünkü insanların söylediği sözlerde etkili olabilmesi için bizzat kendisinin söylemiş olduğu bu sözleri, hayatında uygulaması gerekmektedir.

Zuheyr'in samimi medihlerinden bahsederken aslında onun şiirlerini, Arap şiiri kategorisinde yer alan, *Sanat Karakterli Şiirler* arasına koyabiliriz. Bilindiği üzere Arap şiiri, sanat, duygu ve akıl olmak üzere üç dalda kategorize edilmiş ve Arap şiirinin ilk dönemi olan câhiliye dönemi şiirleri, sanat karakterli şiirleri oluşturmuştur.⁵³

Şimdi de el-Mutenebbî'ye gelelim: el-Mutenebbî, 303-354/915-965 tarihleri arasında Abbâsîler döneminde yaşamış meşhur bir Arap şairidir.⁵⁴ Güçlü bir hafızaya sahiptir ve ilim ve edebiyata duyduğu ilgiden dolayı küçük yaşta şiir söylemeye başlamıştır.⁵⁵

el-Mutenebbî, siyasî karışıklıklar sebebiyle Kûfe, Bağdat ve Suriye şehirleri arasında dolaştıktan sonra Halep Emîri Seyfuddevle b. el-Hamdânî'nin sarayına girmeyi başarmış⁵⁶ ve bu emirle tanışması el-Mutenebbî'nin hayatında âdeta bir dönüm noktası olmuştur. Şair, hayatının en güzel günlerini bu emîrin yanında geçirmiş ve onun teveccühlerini kazanmıştır.⁵⁷ Seyfuddevle'nin sarayında kaldığı dokuz yıl boyunca onun dışında hiç kimseyi övmemiş ve şiirlerinde daima onu konu edinmiştir.⁵⁸ Zaten Seyfuddevle'nin, şair ve edipleri

⁵² Furat, Ahmet Subhi, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, s. 78-79.

⁵³ el-Behbîti, Necîb Muhammed, *Târîhu's-Şi'ri'l-'Arabî hattâ Âhiri'l-Karnî's-Sâlisi'l-Hicrî*, y.y, 2001, s. 58-59.

⁵⁴ el-Mutenebbî'nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaltkaya, Şerafeddin, "Mutenebbî'den Önce Şiir I" (Sad. Musa Yıldız-Nurettin Ceviz), *NÜSHA Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 17 (2005), Ankara 2005, s. 95-122; Yaltkaya, Şerafeddin, "Mutenebbî'den Önce Şiir II" (Sad. Musa Yıldız-Nurettin Ceviz), *NÜSHA Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 18 (2005), Ankara 2005, s. 55-82.

⁵⁵ İbn Hallikân, *Vefeyâtu'l-A'yân*, Beyrut, ts., I,120; es-Se'âlibî, *Yetîmetu't-Dehr*, 2. baskı, Beyrut 1973, I, 110; Corcî Zeydân, *Târîhu Adâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye*, II, 248; Kehhâle, 'Umer Rızâ, *Mu'cemu'l-Mu'ellifîn*, Beyrut 1993, I, 126; el-Bağdâdî, *Hizânetu'l-Edeb*, II, 347; Brockelmann, Carl, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî* (Arapçaya çev. 'Abdulhalîm en-Neccâr), 5. baskı, Kahire, ts., II, 81.

⁵⁶ Furat, Ahmet Subhi, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, s. 320.

⁵⁷ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 601-602.

⁵⁸ Tâhâ Huseyn, *Min Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî*, Beyrut 1991, III, 164.

çok sevdiği ve sarayında âlim ve şair bulundurduğu rivayet edilmektedir. Örneğin İbn Hâleveyh (ö. 370) ve Ebû Firâs (ö. 357), bu âlim ve şairlerdendir.⁵⁹

el-Mutenebbî, medih, fahr, kahramanlık, hiciv ve kınama konularında şiirler yazmış ancak şiirlerinin büyük bir kısmını medihe, özellikle de Seyfuddevle'ye yazmış olduğu medihlere ayırmıştır. Yine şiirlerinde kullanmış olduğu felsefî ve hikmetli sözler, Zuheyr b. Ebî Sulmâ'da olduğu gibi halk arasında darb-ı mesel olarak kullanılmıştır. Örneğin el-Mutenebbî'nin, hikmetli sözler içeren bir beyti şu şekildedir.

مَنْ يَهْنُ يَسْهَلُ الْهَوَانُ عَلَيْهِ مَا لَجْرَحَ بِمَيْتِ إِيْلَامٍ

“Kişi alçak ise, alçaklık ona kolay gelir, zira yaranın ölüye verdiği bir acı yoktur.”⁶⁰

Doğu edebiyatında, şairin, himaye ve inâyet arayışı, rütbe ve makam sahibi kişilere sunduğu kasîdelerle ifade edilirdi ve bu kasîdeler başta öbür dünya için Allah'ın rızasını, Peygamberlerin ve velilerin şefâatini, bu dünya için de siyasî güç sahiplerinin himaye ve inâyetini kazanmak için yazılırdı.⁶¹ Bu bağlamda el-Mutenebbî de şiirin, isteklerine kavuşmada bir vesile olacağını anlayıp onu bu yolda kullanmaya başlamış⁶² ve Seyfuddevle ile karşılaşmadan önce de geçimini Antakya, Şam ve Halep'te bazı kişilere methiyeler yazarak⁶³ sağlamaya çalışmıştır.⁶⁴ Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi dîvânının büyük bir kısmını Seyfuddevle'ye yazmış olduğu medihlere ayırmıştır. Şimdi bu methiyelerden örnekler vermeye çalışalım:

el-Mutenebbî, bir beytinde Seyfuddevle'yi şöyle över:

فَلَا تَعْجَبَا إِنَّ السُّيُوفَ كَثِيرَةٌ وَلَكِنَّ سَيْفَ الدَّوْلَةِ الْيَوْمَ وَاحِدٌ

“Kılıçların çok olması şaşılacak bir durum değildir, ama Seyfuddevle, bugün tektir.”⁶⁵

Medihin, el-Mutenebbî'nin dîvânında çok geçiyor olması, onun şiiri, bir geçim kaynağı olarak görmesinden ve toplumda statü ve itibar kazanmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü el-Mutenebbî'ye göre maddiyat,

⁵⁹ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l- Edebi'l- Arabî*, s. 601.

⁶⁰ *Dîvânu'l-Mutenebbî*, I, 363.

⁶¹ İncalcık, Halil, *Şair ve Patron*, s. 23.

⁶² Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l- Edebi'l- Arabî*, s. 608.

⁶³ Bazı şairlerin hayatı boyunca rahat ve itibarlı bir hayat sağlayacak hâmi aradığı rivayet edilir. Bkz. İncalcık, Halil, *Şair ve Patron*, s. 45.

⁶⁴ Furat, Ahmet Subhî, *Arap Edebiyatı Tarihi I*, s. 320.

⁶⁵ Nâsîf el-Yâzîcî, *Dîvânu'l-Mutenebbî*, 2. baskı, Beyrut 1996, II, 618.

kişinin hayatta prestij ve konumunu belirleyen en önemli faktördür.⁶⁶ Onun bu düşüncesini, şu beytinde görmek mümkündür:

فلا مَجْدٌ في الدنيا لِمَنْ قَلَّ مَالُهُ   ولا مَالٌ في الدنيا لِمَنْ قَلَّ مَجْدُهُ

“Malı az olan kimsenin dünyada şerefi olmadığı gibi, şerefi az olan kimsenin de malı yoktur.”⁶⁷

el-Mutenebbî, karşılığını aldığı sürece övgülerine devam etmiş, işler tersine dönünce de intikam almayı görev edinmiştir.⁶⁸ Bu durum onun şiire bir kazanç kapısı olarak baktığının ispatıdır.

Görüldüğü üzere el-Mutenebbî, şiirle kazanç yolunda, Zuheyr b. Ebî Sulmâ'dan ayrı düşünmekte ve şiiri, bizzat kazanç kapısı olarak görmektedir. Bu durumda el-Mutenebbî'nin şiirlerini, *Akıllı Karakterli Şiirler* kategorisinde görürüz.⁶⁹

el-Mutenebbî'nin, Seyfuddevle için yazmış olduğu medihleri, diğer önde gelen şairlerin, halife ve emirler için yazdığı medihlerle kıyas edildiğinde, bir farklılık arz etmez. Ancak bu medihler, sıradan ya da değersiz de değildir. Dolayısı ile el-Mutenebbî'nin medihleri, bu hâliyle I. ve II. yüzyıldaki önde gelen şairlerin yapmış olduğu medihler eğilimindedir ve çağdaşı olan şairlerin, emirlere, reislere ve Seyduddevle'ye sunmuş olduğu medihlerden daha üstün, daha zarif ve daha gelişmiştir. Bir başka ifadeyle el-Mutenebbî, medihte yeni bir metot yaratmıştır ve dalkavukluk etmede de yenilikçidir.⁷⁰ Yine aynı şekilde el-Mutenebbî'nin, özellikle Seyfuddevle'ye olan medihlerinde şiirin güzelliğini ve etkisini artıracak kelimeler ve bedi'î sanatlar da mevcuttur.⁷¹ Örneğin şu beytinde *et-Teşbihu'l-Beliğ*⁷² sanatını kullanarak, Seyfuddevle'yi şöyle över:

أين أَرْمَعْتَ أَيُّ هذا الهُمَامُ   نحنُ نَبْتُ الرُّبِيِّ وَأنتَ العَمَامُ

“(Bizi bırakıp da) nereye gidiyorsun ey ulu kişi! Bizler tepenin bitkileriyiz sen ise yağmur bulutusun.”⁷³

⁶⁶ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, s. 612.

⁶⁷ *Dîvânu'l-Mutenebbî*, II, 863.

⁶⁸ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, s. 612.

⁶⁹ el-Behbîtî, *Târîhu's-Şi'ri'l-Arabî*, s. 58-59.

⁷⁰ Tâhâ Huseyn, *Min Târîhi'l-Edebi'l-Arabî*, III, 193.

⁷¹ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, s. 615.

⁷² Bu sanat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. el-Kazvînî, el-Hatîb, *el-İzâh fi 'Ulûmi'l-Belâğâ* (nşr. Muhammed 'Abdulmun'im Hafâcî), 5. baskı, Beyrut 1980, II, 384; el-Hâşimî, Ahmed, *Cevâhiru'l-Belâğâ fi'l-Meânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî'*, Mısır 1940, s. 280; Bilgegil, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâğat)*, 2. baskı, İstanbul 1989, s. 145-146; 'Abbâs, Fadl Hasan, *el-Belâğâ Funûnuhâ ve Efnânuhâ*, 'Ilmu'l-Beyân ve'l-Bedî', 2. baskı, Ürdün 1987, s. 56.

⁷³ *Dîvânu'l-Mutenebbî*, II, 526.

Yine et-Teşbîhu'l-Beliğ sanatını kullandığı bir başka beyti de şu şekildedir:

لِكُلِّ أَمْرٍ مِنْ دَهْرِهِ مَا تَعَوَّدَا وَعَادَةُ سَيْفِ الدَّوْلَةِ الطَّعْنُ فِي الْعَدِيِّ
هُوَ الْبَحْرُ غُصُّ فِيهِ، إِذَا كَانَ سَاكِنًا عَلَى الدَّرِّ وَاحْذَرُهُ إِذَا كَانَ مُزْبِدًا

“Zamanında herkesin alışa geldiği bir şey vardır, Seyfuddevle'nin âdeti de düşmanları hançerlemektir,

O bir okyanustur, sakın olup incileri görüldüğü zaman ona dal!
Köpüklü olduğu zaman da ondan sakın!”⁷⁴

el-Mutenebbî'nin şiirle kazanç sağlamayı meslek edinmesinde, emîrlerin de payı vardır. Zira onun medih konusundaki şöhreti duyulunca pek çok emîrin, onu sarayına davet etmek için âdeta birbirleriyle yarıştıkları⁷⁵ rivayet edilmektedir. Hatta Seyfuddevle'nin, el-Mutenebbî'nin şiirlerini beğendikten sonra, ondan sarayında kalmasını istediği ve el-Mutenebbî'nin de *Ayakta şiir söylememe ve yeri öpmeme* şartıyla bu isteğini kabul ettiği söylenir. Sarayda kaldığı sürece, Seyfuddevle'nin kendisine pek çok değerli hediyelerin yanı sıra yıllık üç bin dinar maaş bağladığı ve bu süre içerisinde el-Mutenebbî'nin, savaşlarında ve gazvelerinde emîre arkadaşlık ettiği de⁷⁶ rivayet edilmektedir.⁷⁷ Zaten el-Mutenebbî, büyük şahsiyetlere söylediği övgülerinin karşılığını hak ettiğine inanan bir şahsiyettir. Çünkü onun övgüdeki önceliği, kazanç elde etmektir.⁷⁸

Bu bağlamda şairin, sadece kazanç elde etmek için şiir söylemesi sebebiyle, kasîdelerin başında yer alan ve Teşbîb⁷⁹ diye isimlendirilen bölümde,

⁷⁴ *Dîvânu'l-Mutenebbî*, II, 704-705.

⁷⁵ 15. yüzyılda Semekand, Herat, Tebriz, İstanbul ve Delhi'de sanatkarlar, ortak yüksek saray kültürü sayesinde, gittikleri her memlekette sıcak ve coşkulu bir biçimde karşılanmış ve himaye altına alınmıştır. Hatta Osmanlı sultanları, Türkçe ve Farsça'ya hakim alim ve şairleri, kendi payitahtlarına çekmek için âdeta yarıştırlardı. Örneğin Fatih Sultan Mehmed ve II. Beyazîd'in, zamanın büyük şair ve mutasavvıfı olan İran'lı Molla Câmi'yi İstanbul'a getirmek için çok çaba harcadıkları rivayet edilir. Bkz. İnalçık, Halil, *Şair ve Patron*, s. 11.

⁷⁶ Sultan ve şehzadeler beğendikleri şairleri, yanlarında nedîm olarak tutarlar ve karşılıklı şiir okunan meclislerde onlara cömert ihşanda bulunurlardı. Bkz. İnalçık, Halil, *Şair ve Patron*, s. 43.

⁷⁷ Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi'*, s. 791.

⁷⁸ Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi'*, s. 795, 796.

⁷⁹ Teşbîb, şiirde, sevgiliden arta kalan kalıntılardan ve o kalıntılarda yaşanan anılardan bahseden bölümdür. Bu sanat hakkında daha geniş bilgi için bkz. Akalın, L. Sami, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 6. baskı, İstanbul 1984, s. 156; Banarlı, Nihad Sâmî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971, s. 186-188; Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü*, 2. baskı, İstanbul 1967, s. 88; Gibb, H. A. R., *Arabic Literature An Introduction*, 2. baskı, London 1974, s. 15-17; Vanlıoğlu, Mehmet-Atalay, Mehmet, *Edebiyat Lüğati*,

bu duyguları hissetmediği için çok zorlandığı, akabinde methiye bölümüne geçtiğinde ise son derece başarılı olduğu da rivayet edilmektedir.⁸⁰

el-Mutenebbî'nin, medihi bir kazanç vasıtası olarak görmesi, Kâfûr el-Ihşîdî ile olan ilişkisinde net bir biçimde ortaya çıkar. Şair, Seyfuddevle'nin sarayından ayrıldıktan sonra⁸¹ Mısır'a gider ve Kâfûr el-Ihşîdî'yi methetmeye başlar. Şimdi onun, Kâfûr'u metheden bir beytini örnek verelim:

إذا نلتُ منك الودَّ فالمالُ هينٌ   وكلُّ الذي فوقَ الثرابِ تُرابُ

“*Senin sevgine ulaştığımda, malın ne önemi var. Toprağın üzerindeki her şey topraktır.*”⁸²

Ancak Kâfûr'un, kendine vermiş olduğu sözleri tutmaması üzerine⁸³ onu hicvederek Mısır'dan ayrılır ve Irak'a gider.⁸⁴ Aşağıdaki beyit, el-Mutenebbî'nin, Seyduddevle'nin cömertliğini kastederek,⁸⁵ Kâfûr'u hicvettiği beyittir:

ملومكما يجلُّ عن الملام   ووقعُ فعاليه فوقَ الكلامِ

“*Sizin kınadığınız iki kişi (bu kınamadan) uzaktır, onun yaptığı işlerin etkisi, sözün üzerindedir.*”⁸⁶

Yine Kâfûr'un, kendisine verdiği sözleri tutmaması üzerine, ona olan güveninin sarsıldığını,⁸⁷ beyitlerinde şu şekilde ifade eder:

ولمَّا صارَ وُدُّ الناسِ خبياً   جزيتُ على ابتسامِ يابِتسامِ
وَصيرتُ أشكُ فيمَنَ أصطفيه   لِعلمي أَنَّهُ بعضُ الأنامِ

Erzurum 1994, s. 153; Gibb, E. J. W., *Osmanlı Şiiri Tarihine Giriş* (çev. A. Cüneyd Köksal), İstanbul 1999, s. 82-87.

⁸⁰ Abdulkadiroğlu, Abdülkerim-Abdulkadiroğlu, Nuran, *Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri*, s. 89-90.

⁸¹ el-Mutenebbî'nin, Seyduddevle'nin sarayından ayrılış sebebi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Abdulkadiroğlu, Abdülkerim-Abdulkadiroğlu, Nuran, *Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri*, s. 90-92.

⁸² *Divânu'l-Mutenebbî*, II, 914.

⁸³ Bu konu hakkında anlatılan anekdot şu şekildedir: Rivayet edildiğine göre el-Mutenebbî'nin, Kâfûr'a sunmuş olduğu kasîdeler karşılığında kendisine bir vilayet verilmesini talep etmesine rağmen, Kâfûr, onu hep oyalar. Bir gün yardımcılarından biri, Kâfûr'dan, el-Mutenebbî'nin isteğini yerine getirmesini isteyince Kâfûr şu şekilde karşılık verir: *Ne söylüyorsun! Bu herifin dünyada bir dikili ağacı yokken peygamberlik davasına kalkıştı. Ben tutar da koca bir memleketi eline verirsem ulûhiyetini ilân etmeyeceğinden nasıl emin olabilirim.* Bkz. Abdulkadiroğlu, Abdülkerim-Abdulkadiroğlu, Nuran, *Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri*, s. 90.

⁸⁴ İbn Reşîk, *el-'Umde*, I, 117-118; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi'*, s. 791-792.

⁸⁵ Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi'*, s. 792.

⁸⁶ *Divânu'l-Mutenebbî*, II, 914.

⁸⁷ Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi'*, s. 792.

“İnsanların sevgisi aralıklı olduğunda, tebessüme, tebessümle karşılık verdim.

Kiminle dost olacağımdan şüphelenir oldum, çünkü o da insanlardan biridir.”⁸⁸

Kâfûr’u hicvettiği bir başka beyit de şu şekildedir:

ما يَقْبِضُ الْمَوْتَ نَفْسًا مِنْ نُفُوسِهِمْ إِلَّا وَفِي يَدِهِ مِنْ نَنْبِهَا عَوْدٌ

“Ölüm, kokuşmuş bir şeyden tiksinierek onu değnekle alır gibi, onlardan birinin canını da öyle alır.”⁸⁹

Şairin, Kâfûr için söylemiş olduğu şiirler, Arap edebiyatı ile uğraşanlar tarafından daha çok beğeni toplamıştır. Zaten el-Mutenebbî de, bu kasîdeleri, Kâfûr için değil, Mısır ulamasını beğendirmek için söylediğini dile getirmiştir.⁹⁰ Şair, bu sözlerle bile methiyelerini yazış sebebini açıkça ifade etmiştir.

Sonuç

Çalışmamızın başlığında da görüldüğü üzere, meşhur Arap şairlerinden Zuheyr b. Ebî Sulmâ ve el-Mutenebbî’nin, şiirle kazanç yolunda farklı metotlar izlediğini, Mu’allaka şairlerinden olan Zuheyr’in, memduhunu överken sadece kişide var olan özellikleri konu edindiği ve dolayısıyla övgülerinde samimi olduğunu, el-Mutenebbî’nin ise medihi bizzat kazanç kapısı yaptığını gördük. Zuheyr, bu hâliyle etikçi olarak tasvir edilirken, el-Mutenebbî, çıkarlarını düşünen bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

el-Mutenebbî’nin, şiiri bizzat kazanç kapısı yaptığı, özellikle Kâfûr el-Ihşîdî ile olan ilişkisinde net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Ancak çalışmamızın çeşitli bölümlerinde de ifade ettiğimiz üzere, şairlerin, yaşamış oldukları dönemlerdeki şartlar âdeta onları bu duruma sevk etmektedir. Herkes nasıl en iyi yaptığı işiyle geçimini sağlıyorsa şairlerden bazıları da, makam ve mevki sahibi kişilere yazmış oldukları övgü dolu şiirleriyle hayatını idame ettirmeye çalışmaktadır. Yani şiir onların bizzat geçim kaynağıdır. Dolayısıyla el-Mutenebbî, medhiyeleri sebebi ile dalkavuk olarak niteleniyorsa da o sadece geçimini sağlamak için işini yapmaktadır da diyebiliriz. Her ne kadar el-Mutenebbî’nin makam sahibi kişilere yazmış olduğu methiyelerinde samimi olmadığı düşünülse de bu methiyelerin sahibinin de örneğin Kâfûr el-Ihşîdî’de olduğu gibi, şaire karşı samimi olmadıkları da gözlemlenmektedir. Dolayısıyla her ikisi arasındaki ilişki, çıkar ilişkisi olarak görülmektedir.

⁸⁸ *Dîvânu’l-Mutenebbî*, II, 916.

⁸⁹ *Dîvânu’l-Mutenebbî*, II, 958.

⁹⁰ Abdulkadiroğlu, Abdulkadir-Abdulkadiroğlu, Nuran, *Mehmed Âkif Ersoy’un Makaleleri*, s. 90.